

БАКУЛІНА Н.В., науковий співробітник лабораторії методики російської мови та мов етнічних меншин Інституту педагогіки АПН України.

Методи навчання грамоти мови іврит у підручниках Ізраїлю та США: до постановки проблеми

Вже понад десять років Державна національна політика України йде шляхом національно орієнтованої освіти. У полікультурному просторі нашої країни єврейська спільнота має можливості відроджувати, зберігати та розвивати свою культуру, історію, традиції та, безперечно, й мову. Адже мова — це один з найважливіших чинників існування і життєздатності нації. А вивчення мов національних меншин в Україні є однією з головних частин шкільної мовної освіти.

З 1989 року в Україні почали відкриватися школи з поглибленим вивченням мови іврит — давньої єврейської мови. І вже сьогодні існує шістнадцять шкіл, де впроваджено цей новий мовний курс. Такий факт є звичайно позитивним, але поряд з цим перед педагогами-практиками та науковцями виникають певні проблеми, зокрема у визначенні змісту і методів навчання мови іврит. Для вирішення цієї проблеми потрібно врахувати вплив таких чинників, як ступень володіння мовою на початку її вивчення, науково-методичне та кадрове забезпечення та ін. Щодо ступеня володіння мовою, то слід зазначити, що діти приходять до школи, не володіючи мовою іврит, а проблема науково-методичного забезпечення навчального процесу й нині залишається відкритою і актуальною.

Вивчення мови іврит — це новий для української системи освіти мовний курс, який потребує всебічних досліджень. Насамперед, постає проблема відбору методів навчання грамоти мови іврит, адже знання, уміння й навички, здобуті у період оволодіння грамотою, стають основоположними для учнів у подальшому навчанні. Тому й виникла потреба у вивченні методів навчання грамоти, що застосовуються у навчанні мови іврит на початковому етапі в Ізраїлі та США, де є багатий досвід у цій галузі.

Нами було здійснено аналіз ізраїльських та американських підручників. В ході аналізу виявилось, що процес навчання грамоти може будуватися на різноманітних методах. У статті будуть розглянуті буквоскладальний, складовий, аналітико-синтетичний методи та метод цілих слів. Навчання за кожним з них приводить до досягнення поставленої мети — формування в учнів початкових умінь читання і письма.

Для більш глибокого розуміння доцільно звернути увагу на певні етапи історичного розвитку поставленої проблеми.

Ще з давнини особлива увага приділялася початковому навчанню мови іврит як основи подальшого навчання. Насамперед, навчання читання та письма в стародавньому Ізраїлі почалося в кінці II тис. до н.е. Цьому сприяло виникнення в той час семітського буквеного письма.

Протягом багатьох століть народи Давнього Сходу користувалися різними системами письма, які склалися або із словесних, або із складових, або із складо-подібних знаків. Так побудовано найвідоміші писемності Давнього Сходу — клинопис та єгипетське письмо, а також хетське ієрогліфічне письмо та критське лінійне письмо. В протобіблійській писемності виявляється вже чисто складове письмо, а в синайській писемності було досягнуто останнього етапу розвитку письма — етапу чисто буквеного письма.

Серед цих головним чином словесно-складових писемностей в 11 ст. до н.е. з'являється нова, значно простіша та зручніша система — семітське буквене письмо. Воно стало основою давньоєврейського, арабського, фінікійського, угаритського, арамейського, сирійського алфавітів. Семітське буквене письмо є в своїй основі консонантним, тобто передає лише приголосні звуки. Зручність такого письма для семітських мов пояснюється тим, що в цих мовах приголосні звуки несуть словорозрізнявальну функцію, в той час як голосні звуки виконують переважно граматичну роль, тобто існують для розрізнення слів, що часто визначається за контекстом. Давньоєврейський алфавіт складається з простих за зовнішньою формою та однозначних двадцяти двох буквених знаків, що позначають лише приголосні звуки, а голосні звуки на письмі спочатку не фіксувалися.

Найдавніші пам'ятки давньоєврейської писемності належать до 10-9 ст. до н.е. Їх число є дуже незначним. Найголовнішими давніми пам'ятками єврейської писемності виявляються: так званий "Календар з Гезера" — написи на камені (10 ст. до н.е.) із переліком землеробських робіт згідно з місяцями єврейського календаря; написи на черепках, які були знайдені під час розкопок в Лахіші, Шомроні, Гівєоні та інших місцях (9-8 ст. до н.е.); напис у Силоамському тунелі в Єрусалимі, в якому є опис закінчення робіт з будівництва водопроводу, коли каменярі, які працювали з обох боків "вдарили один проти одного, сокира проти сокири, й

потекла вода у бік ставка" (біля 700 р. до н.е.); надгробні написи та багаточисельні монети епохи Маккавіїв та повстань проти римлян (2 ст. до н.е. — 2 ст. н.е.). Ці пам'ятники створені саме палеосврейським (західно-семітським) письмом. Більш пізніші написи виконані вже квадратним шрифтом, який є прототипом сучасного. Отже, система буквеного семітського письма, яка була простіша у використанні ніж попередні писемності, мала широке розповсюдження. За цією системою було легше та швидше навчатися читанню та письму. Оволодівши елементарними навичками читання й письма, учні починали переписувати легкі тексти. Деякі фахівці навіть не виключають, що календарний напис з Гезера з'явився саме в результаті вправ з письма.

Як зазначалося вище, давньосврейський алфавіт в ті часи не відображав голосних звуків. Однак пізніше, у I тис. до н.е., євреї почали використовувати деякі консонантні знаки й для позначення довгих голосних [У], [О], [І] в залежності від їх позиції у слові. Вони могли бути елементами кореня слова та, як і приголосні, виконували словорозрізнявальну функцію. Тепер алфавіт став ще більш легким, що в свою чергу полегшувало процес навчання. Навчання грамоти починалося з навчання читання, а пізніше переходили до навчання письма.

У середні віки початкове навчання мови вдосконалюється завдяки розробці системи позначення голосних звуків через особливі знаки огласовки відповідних консонантів. У мові іврит вони мають назву "некуддот" (буквально "крапки").

Вже в цей час з'являються перші єврейські букварі, складені за синтетичним буквеним (буквоскладальним) методом навчання грамоти. Навчаючись за цим методом, діти спочатку засвоювали (заучували) букви алфавіту, потім складали з них склади, читали склади, слова та легкі тексти. Прикладом такого підручника з навчання грамоти може бути єврейський буквар 10 ст., знайдений на теренах Єгипту. Сьогодні він зберігається у бібліотеці Кембриджського університету. Про навчання грамоти за цим методом свідчать і документи з Генізи (сховище цінних пам'яток минулого у молитовному домі). Так, знайдено дитячі букварі 11 ст. складені на основі буквоскладального методу з малюнками ритуальних предметів з єрусалимського Храму та дитячий буквар з благословінням з Тори.

В добу класичного середньовіччя духовним центром єврейської науки та освіти стає Іспанія та Італія. І тут читання та письмо залишаються основними обов'язковими предметами початкового навчання мови. В Італії знайдено наочний посібник 1590 року. Він являє собою настінну таблицю, в центрі якої зображено єврейський алфавіт з огласовками, а також сюжетний малюнок, який відображає процес навчання у хедері (початковій приватній релігійній школі).

В 16 ст. Польща стає одним з найважливіших центрів єврейської освіти. Більшість польських єврейських дітей навчалася в хедерах. Навчання у цьому релігійному навчальному закладі починалося з молитовнику (івр. "сідур"), який часто відкривався також алфавітом з огласовками. Це свідчить про те, що сідур був першою навчальною книгою як з навчання традиції, так і з навчання грамоти мови іврит.

У 15-16 ст. теж складають букварі з навчання мови іврит, побудовані на основі буквоскладального методу. Цікавим є той факт, що майже в цей же час у Львові створюється перший слав'янський підручник з навчання грамоти — "Азбука" Івана Федорова. До речі, і вона складена на основі буквоскладального методу. І саме

цей метод навчання грамоти використовували у школах Росії до середини XIX ст. У сучасній методиці, зокрема в Україні, він не використовується, але єврейські букварі, складені в 15-16 ст., й понині існують в сучасному Ізраїлі в релігійних школах, які старанно зберігають давні традиції. Навіть назва підручника — "Масорет" (укр. "традиція") вказує на те, що навчання грамоти є складовою частиною навчання дітей основам єврейської традиції.

Цей буквар відкривається алфавітом мови іврит без огласовок. Перший етап навчання за цим підручником починається з механічного заучування назв всіх букв алфавіту без опори на звуки мовлення: алеф, бет, гімел, далет, і т.п.

На другому етапі діти заучують графічне зображення букв. Крім цього вони виконують вправи на порівняння — знаходження спільного та відмінного у графіці друкованих літер алфавіту. Для цього на сторінці букваря букви алфавіту розподіляються на певні групи за подібністю графічних елементів букв. За цією ознакою у букварі налічується двадцять чотири групи. Далі подані таблиці для заучування, аналітичні вправи та вправи на порівняння графіки букв, які позначають на письмі один і той самий звук, але відрізняються написанням. Вони поєднані у три групи. Цей етап завершують таблиці букв, які мають на початку та в середині слова одне написання, а в кінці слова — інше. Це п'ять літер івритського алфавіту: хаф — [Х], мем — [М], нун — [Н], цаді — [Ц], фей — [Ф]. Ці кінцеві букви івритського алфавіту мають назву "софіти" (від івр. "соф" — "кінець"). У букварі налічується вісім таких таблиць. Окремо вивчаються особливості написання букв "шин" та "сін". На письмі вони позначаються однією буквою, але відрізняються лише крапкою над буквою — у верхньому правому куті від букви вона ставиться у букви "шин" і в такому вигляді ця літера позначає звук [Ш], а у букви "сін" — крапка ставиться у лівому верхньому куті від букви, і ця буква служить для позначення звука [С].

На третьому етапі вивчаються назви огласовок — знаків, що позначають голосні звуки. Учні вчать утворювати склади (приголосний та голосний) з огласовкою одного з голосних звуків, наприклад, знаки "камац" та "патах" позначають довгий і короткий голосні звуки [А], учні поєднують букви алфавіту з цими знаками, утворюючи певні склади: бет з камац (довгим голосним звуком) або бет з патах (коротким голосним звуком) читається [БА] й так далі з усіма буквами алфавіту. Така ж робота проводиться для навчання читання з іншими огласовками. Всього налічується десять таблиць — за кількістю варіантів позначення знаками голосних звуків.

На четвертому етапі навчання учні починають читати по складах.

П'ятий етап спрямовано на закріплення набутих умінь у розпізнаванні та читанні окремих букв та складів. Він складається з складових таблиць для вправ у читанні усіх можливих варіантів складів. Так поступово діти вчать читати склади з двома, трьома, чотирма, п'ятьма буквеними знаками.

На шостому етапі передбачається читання слів та складання з ними словосполучень та речень.

На заключному етапі навчання у букварі даються різноманітні вправи для розвитку навички читання та розвитку зв'язного мовлення.

Наприкінці підручника подані методичні поради для вчителя. Навчання читання згідно з цією методикою триває два роки. А навчання письма починається лише

тоді, коли навичка читання вже сформована, тобто на третьому році навчання грамоти.

Навчання грамоти за буквоскладальним методом має такі особливості: механічне заучування, немає опори на звуки, на живе мовлення, складність назв букв алфавіту, відірваність письма від читання, відсутність наочності (предметних та сюжетних малюнків, ілюстрацій) та пізнавального матеріалу. Ці фактори дещо ускладнюють процес навчання, але за даним методом проходить процес навчання грамоти у релігійних ізраїльських школах, бо він є традиційним та на практиці дає очікувані результати. Позитивним фактором цього методу є розробка складових таблиць та вправ. Саме їх введення вплинуло на подальший розвиток складових та звукових (синтетичних, аналітичних та аналітико-синтетичних) методів.

Пошуки інших шляхів привели до розробки складового метода навчання грамоти. Складовий метод навчання грамоти застосовувався і в російській школі першої половини XIX ст., на його основі створювалися букварі та абетки.

Прикладом застосування складового методу у навчанні мови іврит є американський підручник "Рішит гахама" ("Головні премудрості"), автор якого Наха Рівкін. Цей посібник побудовано за складовим методом навчання грамоти, хоча й не у чистому його вигляді. Початковий етап навчання грамоти мови іврит тут успадковано від буквоскладального методу. Отже, за даною методикою, на початковому етапі навчання зберігається механічне заучування усіх букв івритського алфавіту (графем на позначення приголосних звуків) та огласовок (знаків-графем на позначення голосних звуків). Але на відміну від буквоскладального методу, в зазначеному підручнику утворення складів відбувається поступово, за принципом частотності: перші п'ять букв (алеф, бет, вет, гімель, далет) вчать читати лише з чотирма огласовками, які можуть утворювати склади — "камац" та "патах", які позначають довгий та короткий голосні звуки [A], "сеголь", який позначає короткий звук [E] та "хірік", який позначає короткий звук [I]. Утворення складів відбувається злиттям приголосного з голосним (ПГ): а, ба, ва, га, да; е, бе, ве, ге, де; і, бі, ві, гі, ді. Далі учні виконують вправи на читання цих складів врозкидку: а, бі, ве, га, де; і, бе, ва, гі, да; е, ба, ва, ге, ді та інші. Пізніше вивчаються інші огласовки, що утворюють склад, а саме — "шурук" та "кубуц", які позначають довгий та короткий голосні звуки [У], "холам хасер" та "холам мале", які позначають довгий звук [O], "цере", який позначає довгий звук [E] та огласовка, що не утворює склад -"шва"- [E] (на початку складу та вкінці слова). Наступні букви алфавіту (графем на позначення приголосних звуків) читають з усіма вивченими огласовками. Крім складової роботи, діти вчать утворювати та читати слова з вивченими буквами. Ця робота здійснюється за допомогою предметних та сюжетних малюнків. Таким чином, одиницею аналізу, синтезу та читання є склад, а звуковий аналіз та синтез не проводиться. А щодо навчання письма, то воно починається тільки після оволодіння навичкою читання. У порівнянні з буквоскладанням, робота за складовим методом має свої переваги: у ній присутні слухові та мовленнєві вправи, читання стає більш природнім, тексти для читання підібрані за принципами доступності, поступовості у зростанні труднощів матеріалу читання, враховуються вікові психологічні особливості учнів. Складові таблиці вгорі кожної сторінки викликають у дітей бажання вивчати ще більше букв та складів для утворення з них нових слів.

Читання по складах, а не по буквах у період навчання грамоти (навчання елементарному читанню) в 1 класі є основою аналітичного читання, заради якого розуміння тексту досягається в результаті розуміння та аналізу усіх його елементів: речень, слів, слівформ, слово— та буквосполучень та інших мовних засобів. Аналітичне читання в свою чергу забезпечує найбільш свідоме засвоєння змісту прочитаного тексту.

Поряд з буквоскладальним та складовим методами у сучасних державно-релігійних та державних школах Ізраїлю навчання грамоти мови іврит відбувається на основі звукового аналітико-синтетичного методу.

Саме звуковий аналітико-синтетичний метод у різних його варіантах існує в багатьох країнах світу вже біля ста п'ятдесяти років і дає непогані результати. В Західній Європі звуковий аналітико-синтетичний метод розробляли в XIX ст. Грезер, А. Дистверг, Фогель. В Росії фундатором звукового аналітико-синтетичного методу був видатний педагог К.Д.Ушинський. Цей метод було ним запроваджено на зміну буквеному, складовому, букваскладальному, звуковому аналітичному та звуковому синтетичному методам. Звуковий аналітико-синтетичний метод об'єднав кращі риси аналітичного і синтетичного звукових методів. За методом К. Д. Ушинського процесу читання передувала ціла система звукових аналітичних і синтетичних вправ, які вводили учнів у світ звуків рідної мови, були засобом формування в дітей різноманітних дій зі звуками, а також давала можливість оволодівати усіма відомими розумовими операціями: аналізом, синтезом, абстрагуванням, класифікацією, узагальненням, умовиводом. Найбільш відомі послідовники К.Д.Ушинського, автори букварів та рекомендацій до них — М.Ф.Бунаков, Д.І.Тихомиров, В.П.Вахтеров, В.О.Фльоров, А.В.Янковська, С.П.Редозубов, А.І.Воскресенська.

На ґрунті української мови вагомий внесок зробили Т.Г.Шевченко, який створив український буквар для дорослих — "Букварь Южнорусский" та "Малий Кобзар для дітей з малюнками", Т.Г.Лубенець (псевдонім Т.Норець), який написав буквар "Грамматика з малюнками", Б.Д.Грінченко, який створив буквар "Українська грамматика до науки читання й письма".

Сучасну українську методику навчання грамоти почесно представляють букварі М.С.Вашуленко та Н.Ф.Скрипченко, чії букварі є сьогодні основними підручниками з початкового навчання української мови. Поряд з цим створюються альтернативні, експериментальні, додаткові підручники — це букварі Д.В.Луцик, М.М.Проць, А.С.Савшак, М.М.Чорної, Д.І.Грабар.

Яскравим прикладом ізраїльського підручника, створеного на основі звукового аналітико-синтетичного метода, є підручник "Моя перша книга для читання — "Отійот месепрот", який укладено С.Ейзенбах та Д.Гальперін. Буквар створено за принципом від звука до букви. За основу навчання береться звук. Звуки виділяються з мовленнєвого потоку та з окремих слів шляхом їх аналізу. Діти виконують аналітичні вправи у впізнаванні певного звука у названих учителем словах та виділяють їх з віршів чи скоромовок, визначають його позицію (на початку, в середині чи в кінці слова), виділяють звуки зі слова шляхом спостереження за його артикуляцією, самостійно добирають лексеми з певним звуком. Синтез іде за аналізом: діти утворюють (синтезують) склади з відомими їм буквами, будують слова з розрізнених складів, читають слова за їх подібністю, грають у буквене та складове лото та інші дидактичні ігри синтетичного характеру. Одиницею чи-

тання є склад (так зване позиційне читання). Завдяки цьому читання з перших кроків — свідоме, тому тексти, підібрані для читання, близькі та зрозумілі дітям. Розвитку мислення та мовлення сприяє робота з малюнками підручника, які також відповідають віковим особливостям та інтересам учнів першого класу. Навчання письма починається після того, як діти навчилися читати. На уроках грамоти учні вправляються лише у письмі друкованих букв. А навчання письма рукописних букв починається з третьої чверті першого року навчання.

Особливістю роботи з даним букварем є і те, що ця книга є своєрідним зошитом, у якому діти виконують всі завдання та творчі роботи. Тут вони можуть і малювати, і розфарбовувати малюнки, і навіть виконувати власні аплікації. Важливою технічною знахідкою авторів є прозорі сторінки з зображенням окремої букви (на позначення приголосного звука), яка повторюється стільки разів, скільки існує варіантів її поєднання з відповідними огласовками (знаками для позначення голосних звуків). Таблиця огласовок додається окремо, як вкладиш. Ці складові таблиці діти швидко запам'ятовують. Цьому сприяє такий прийом, як співання складів та співання дитячих пісень, добре відомих дітям, з додаванням виучуваних складів з певною новою буквою. Використання такого прийому сприяє і навчанню правильному, свідомому та швидкому читанню. Матеріал підручника цікавий, доступний дітям. Він сприяє розвитку в учнів мислення та мовлення, пізнавальної активності, самостійності та прояву творчої уяви.

Поряд з розглянутими вище методами навчання грамоти в ізраїльській методиці використовують також і метод цілих слів, який мав широке розповсюдження в США та англійських країнах. Він був відомий і в Росії ще в середині XIX ст.

Л. М. Толстой вважав за можливе використовувати метод цілих слів поряд з іншими методами навчання грамоти (звуковим, слуховим, "давнім", тобто буквоскладальним). Навіть "Нову Азбуку", створену ним у 1875 році, він рекомендував однаково для всіх методів навчання грамоти і вказував, який саме матеріал з його азбуки більш придатний для того чи іншого методу навчання грамоти. У передмові до своєї "Нової Азбуки" Л. М. Толстой відзначає: "Тѣ, которые захотят учить, какъ многія матери учать своихъ дѣтей и какъ учатся самоучки у насъ, по такъ называемому въ Англіи и Америкѣ способу словъ (word method), состоящему въ томъ, чтобы по виду узнавать цѣлыя слова, и потомъ уже разлагать ихъ на составныя части — буквы, тѣ найдут для этой цѣли рядъ лёгкихъ и короткихъ словъ".

В радянській школі метод цілих слів застосовувався тринадцять років — з 1922 по 1935 р.р., надавши місце перевіреному на практиці звуковому аналітико-синтетичному методу. Але не виправдав себе, бо не забезпечував розвитку в учнів фонематичного слуху, що негативно відбивалося на орфографічній грамотності. Але в інших країнах цей метод стоїть поряд з іншими методами навчання грамоти і використовуються й понині. Метод цілих слів має широке розповсюдження у країнах з англійською мовою навчання, в якій багато односкладових слів.

Він привертає увагу фахівців тим, що дозволяє, поперше, зразу починати читання з свідомих та цінних у виховному значенні текстів, уникаючи довготривалий період читання примітивних, бідних за змістом, нецікавих текстів; по-друге, знімає труднощі звукового методу, пов'язаного із звукозлиттям.

Метод цілих слів займає певне місце і в ізраїльській методиці. На його основі створено навчальні книги з навчання грамоти мови іврит. Підручник "Аколь хадаш" — яскраве тому підтвердження.

Матеріал підручника "Аколь хадаш" допомагає учню поступово оволодівати усіма видами мовленнєвої діяльності — аудіюванням, говорінням, читанням та письмом. Перші сторінки підручника відведені для роботи з аудіювання та говоріння, тобто для оволодіння усним мовленням та його сприянням на слух. Без цього етапу неможливе подальше навчання читанню та письму, бо читання повинно спиратися на відповідний добре засвоєний запас слів. Тільки в цьому разі воно буде свідомим. Для розвитку зв'язного мовлення у підручнику подано багато діалогів. Особлива увага приділяється роботі з малюнками, бо саме вони становлять базу для вправ з читання за методом цілих слів.

Як зазначалося, за методом цілих слів, одиницею читання є слово, його графічне зображення сприймається як ідеограма. Значення слова підкріплюється предметним малюнком. На протязі двох-трьох місяців учні запам'ятовують біля ста п'ятдесяти слів. Вони можуть графічно відтворювати їх, тобто перемальовувати, читати за загальним виглядом, відгадувати за допомогою малюнків. За цим методом формуються навички синтетичного читання, тобто розуміння змісту тексту досягається без аналізу окремих його елементів — речень, словосполучень, слів та їх форм, а на основі узагальненого сприйняття змісту тексту. Розуміння ґрунтується на безпосередньому синтезуванні значень слів та словоформ до єдиного смислового цілого в тексті. Синтетичне читання у методиці ще називають курсорним читанням.

Згодом у підручнику подано матеріал для буквеного аналізу слів. Учні вчать співвідносити букви зі звуками, що їх позначають, для цього слово "розділяється" на склади або окремі букви. В цей період діти вчать писати друковані літери, які зустрічаються у словах (1-8 розділи підручника). Але автори радять не витрачати багато зусиль на навчання письму друкованими літерами, бо намагаються домогтися мети скоріше покращити навичку читання, ніж формувати навичку письма. Надалі у підручнику подаються сюжетні малюнки для складання речень та розвитку діалогічного мовлення. Коли учні навчаються читати слова та речення, вони зможуть співвідносити предметний малюнок з звуковим та письмовим образом слова. Поступово у підручнику з'являються рукописні букви та вводиться весь алфавіт (9-13 розділи).

Для навчання читання автори підручника використовують і аналітичний та синтетичний методи, враховуючи індивідуальні особливості учнів.

Привертає увагу ще один підхід до навчання грамоти мови іврит, який покладено до основи американського підручника, розробленого Шахар та Ріною Йонай "Кріа вегавах" ("Читання та розуміння"). Цей підхід до навчання грамоти мови іврит включає одночасне застосування складового методу та методу цілих слів.

Прищеплення умінь та навичок читання відбувається за принципами систематичності й послідовності у введенні навчального матеріалу. Зміст навчання спрямовано на формування в учнів навичок свідомого, правильного та швидкого читання, на розширення словарного запасу та на розвиток зв'язного мовлення. Цьому сприяє і послідовність у вивченні букв івритського алфавіту, і певна складова робота, і введення великої кількості предметних малюнків.

По-перше, букви у підручнику розташовані не за алфавітним порядком, а з урахуванням їх частотності у мовленні. Це дає можливість подавати значну кількість слів, доступних для читання і розуміння учнями.

По-друге, паралельно з вивченням букви на позначення приголосного звука вивчаються огласовки — знаки на позначення голосного звука. Це сприяє усвідомленню учнями складового принципу івритського письма. Таким чином, початкова навичка читання ґрунтується на сприйнятті цілої одиниці читання — злиття приголосного з голосним. Але звуковий аналіз слів при цьому не проводиться. Специфікою розробленого підручника є й порядок введення огласовок. Їх вивчення відбувається поступово, також за принципом частотності. Навчання починається з вивчення огласовок на позначення голосного [А] — “камац”, “патах” та “хатаф патах”, бо вони є найпоширенішими у мовленні. З цими огласовками вивчаються майже всі букви алфавіту на позначення приголосних. Пізніше переходять до наступних огласовок: “шва”, “хірік”, “холам мале”, “холам хасер”, “цере”, “сеголь”, “хатаф сеголь”, “шурук”, “кубуц” (які звуки позначає кожна з них дивіться вище). Учні вчать читати склади та слова з вивченими буквами на початку, в середині та в кінці слів, утворюють склади за подібністю, самостійно утворюють з виучених складів слова та вчать поділяти слова на склади. Ця складова робота сприяє виробленню в учнів навички правильного читання.

По-третє, для розширення словникового запасу учнів, для розвитку усного мовлення та вироблення навичок свідомого, швидкого читання вводяться предметні малюнки, які під час читання виконують роль слів, які складаються з букв, що не вивчалися. Запам'ятовуючи значення слова, підкріпленого малюнком, дитина вже на початковому етапі навчання може його прочитати в реченні, яке складено з вивчених букв і складів. Наприклад, є речення: “ Батько прийшов у дім.” Слова “батько” та “прийшов” діти вже можуть прочитати, бо на попередніх двох уроках вивчили літери та огласовки, з яких складаються ці слова, усвідомили роль букв та складів, навчилися розуміти прочитане. А замість слова “дім”, яке вони ще не вміють читати, подано малюнок. Адже усно вони вже знайомі зі звучанням цього слова. Тому ніяких труднощів у читанні даного речення в учнів не виникає. Таке поєднання складового методу та методу цілих слів сприяє розвитку правильного, свідомого та швидкого читання, що в свою чергу впливає і на розвиток навички письма та на подальше вивчення мови іврит на наступних етапах.

Отже, у підручнику є система вправ на формування навички свідомого та швидкого читання, які базуються на активному словнику учнів. Паралельно з навчанням читання та розвитку усного мовлення учні вчать писати друкованим шрифтом, але не на цьому ж уроці, щой вивчають нову букву, а трохи пізніше, на етапі закріплення навички читання з даною буквою. Закладання міцного фундаменту на початковому етапі навчання створює в учнів мотивацію для самостійної

роботи з вивчення мови іврит. Наприкінці підручника підібрані тексти для читання та розділ з текстами про єврейські традиційні свята.

Внизу кожної сторінки підручника є методичні поради для вчителя щодо особливостей викладання конкретної теми уроку та вказівки до виконання вправ. Вони набрані маленьким шрифтом. Для учнів завдання подані великими літерами та їх формулювання зрозумілі дітям.

Отже, як бачимо, методика навчання грамоти в ізраїльській та американській гнучка і різноманітна. Кожний з зазначених методів навчання має свої позитивні та негативні риси. Та не так важливо, за яким методом діти навчаються грамоті, важливо, щоб обраний метод враховував психологічні особливості учнів та щоб навчання за одним із методів йшлося від початку до кінця. Тоді воно буде ефективним та принесе добрі результати.

Сьогодні вивчення та аналіз навчальної, дидактичної, методичної, лінгвістичної і психолого-педагогічної літератури з проблеми й досвіду роботи вчителів стає вкрай необхідним. Це допоможе нам визначити специфіку відбору змісту і методів початкового навчання мови іврит в ізраїльській та американській школі. Такі дослідження мають важливе значення й для визначення підходів до відбору мовного, мовленнєвого і лінгво-народознавчого компонентів змісту та методів початкового навчання і розробки матеріалів з навчання грамоти мови іврит з огляду на Державні стандарти мовної освіти в Україні.

Бібліографія

1. Аколь хадаш: Підручник для дітей молодшого шкільного віку. Книга перша. — Тель-Авів: Метех, 1990.
2. Вашуленко М.С.. Навчання грамоти в 1 класі. — Київ: Радянська школа, 1986.
3. Ейзенбах С., Гальперін Д.. Отійот месапрот. Моя перша книга для читання. — Єрусалим, 1998.
4. Краткая еврейская энциклопедия. — т.1. — Иерусалим, 1976.
5. Краткая еврейская энциклопедия. — т.6. — Иерусалим, 1992.
6. Львов М.Р., Рамзаева Т.Г., Светловская Н.Н.. Методика обучения русскому языку в начальных классах. — Москва: Просвещение, 1987.
7. Львов М.Р.. Словарь-справочник по методике русского языка. — Москва: Просвещение, 1988.
8. Масорет. — Єрусалим, 1660.
9. Рівкін Н.. Рішіт Гахама лематхілім. Головні премудрості для починаючих. — Нью-Йорк, 1991.
10. Проблемы школьного учебника. Выпуск 2. — Москва: Просвещение, 1974.
11. Толстой Л.Н.. Азбука. Новая Азбука. — Москва: Просвещение, 1987.
12. Шахар Йонай, Ріна Йонай. Кріа вегавана. Читання та розуміння: Вправи для прищеплення знань та навичок з читання та розвитку вмінь з читання. — Нью-Йорк, 1991.